

Received/ Makale Geliş 12.07.2023
Published / Yayınlanma 30.09.2023
Volume/ Cilt (Issue/ Sayı) 7 (34)
ss / pp 1219-1225

10.5281/zenodo.8409023
Araştırma Makalesi
ISSN: 2687-5640
Mail: editor@pejoss.com

Hazniye Atalay Okan

<https://orcid.org/0009-0007-7658-1170>

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul / TÜRKİYE

Mavi Rengin Tarihsel Süreci

The Historical Process of the Color Blue

ÖZET

Renkler tarihsel süreç içerisinde gelişip değişerek ve çoğalarak günümüze kadar gelmiştir. Renkler, toplulukların birçok durumlarını ifade edebilme aracıdır. Bir nevi toplumların maddi ve manevi miraslarının aynası gibidir. Öyle ki renklerle ilgili çeşitli teoriler ortaya atılmış ve günümüzde de yaygın olan teoriler mevcuttur. Renkler farklı kültürlerde, dinlerde, uluslarda çeşitli anlamlar kazanmıştır. Günümüzde de renklerin insanlar üzerinde meydana getirdiği etkiler doğrultusunda mekân tasarımları yapılmıştır. Dolayısıyla insanın tedavi süreçlerinde tıp renkleri alternatif bir iyileştirici yöntemi olarak kullanılmaktadır. Renk, ışığın gözün retinasına değişik biçimde gelmesiyle oluşan bir tür algılamadır. Newton, araştırmasında [1677] Güneş ışığını elmas bir prizmadan geçirmesiyle renkleri birbirinden ayırt etmeyi başarmış, öyle ki o süreçten sonra renk bilimi bir bilim dalı olarak kabul edilmiştir (Batur, 2016). Renkler ilk çağlarda hayvansal yağ, toprak ve birçok farklı bitkiler gibi doğal yollardan elde ediliyorken çağımızda gelişmiş teknolojilerle geniş bir renk yelpazesi üretilmektedir. İlk renk paleti 40 bin yıl önce ilk sanatçılar tarafından beş renk olarak ortaya çıkarılmışken daha sonraları renk sayıları giderek artmıştır. Bu beş renk; siyah, kırmızı, sarı, beyaz ve kahverengiydi. Bu araştırmada ise, ortaya çıkışı gelişimi ve süreç içinde farklı varyantlarıyla mavinin serüveni ele alınmıştır. Bu serüvende mavinin fizikte ne olduğu ve resim sanatında sanatçılar tarafından kullanımı üzerinden irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Renk, Tarihsel Süreç, Sanat.

ABSTRACT

The adventure of colors has survived to the present day by developing and multiplying in the historical process. Colors are a means of expressing many states of communities. In a way, it is like a mirror of the material and spiritual heritage of societies. So much so that various theories about colors have been put forward and there are theories that are still common today. Colors have gained various meanings in different cultures, religions and nations. Today, space designs are made in line with the effects of colors on people. Therefore, medicine uses colors as an alternative healing method in human treatment processes. Color is a kind of perception that occurs when light reaches the retina of the eye in different ways. In his research [1677], Newton succeeded in distinguishing colors by passing sunlight through a diamond prism, so much so that after that process, the science of color was accepted as a science. While colors were obtained by natural means such as animal fat, soil and many different plants in the early ages, today a wide range of colors are produced with advanced technology. The first color palette was revealed as 5 colors by the first artists 40 thousand years ago. These colors are; were black, red, yellow, white and brown. In this research, its emergence, development and the adventure of blue with different variants in the process are discussed. In this adventure, what blue is in physics and its use by artists in the art of painting are examined.

Keywords: Color, Historical Process, Art.

1. GİRİŞ

Antik dönem insanlar takriben kırk beş bin yıl önce tebeşir, hayvan yağı, yanmış kömür ve toprak karışımıyla ilk renk pigmentlerini elde ettiler ve buldukları bu ilk pigmentlerle kahverengi, kırmızı, sarı, siyah ve beyazı bulmayı başarmışlardır. O zamandan beri gerek keşif gerekse bilimsel ilerleme yoluyla giderek daha fazla renk icat edilmiştir. Renklere baktığımızda tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlerde farklı medeniyetlerden ve farklı kaynaklardan ortaya çıkmıştır. Mavi rengin ortaya çıkışı serüvenine baktığımızda doğada bulunmayan bir renge olarak karşımıza çıkmaktadır ve titreşimi en yüksek olan renktir. Ortaya ilk çıktığı dönemden günümüze kadar zıt olarak nitelenebilecek anlamlar içeren sembolizm öbeklerinde yer almıştır bunun yanı sıra ilk dönemlerde mavi rengin maliyetinin yüksek olmasından dolayı birçok sanatçı yaptığı eserlerini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Bazı dönemlerde ve farklı medeniyetlerde olumsuz nitelikler taşıyan bir renk sonraki bir dönemde ve medeniyetlerde olumlu niteliklerle karşımıza çıktığı görülmüştür. Bu çalışmada mavi rengin tarihsel süre içindeki serüvenini dönemsel olarak ele alınmaktadır.

2. ANTİK MISIR'DAN BAROK DÖNEMİNE KADAR MAVİ RENGİN TARİHÇESİ

2.1. Mısır Döneminde Mavi M.Ö. 3000-30

Mısır mavisi olarak nitelendirilen renk yapay olarak imal edilen ilk renk olup, M.Ö. 2100 yıllarında keops piramidinin inşa edildiği zamanda Antik Mısırda elde edilmiştir (Balım, 2019). Mısırlılar bu mavi rengini ortaya çıkarabilmek için kireç taşı ve kumu azurite ya da malahit gibi bakı içerikli minerallerle bir araya getirmiş ve çözeltisi yüksek ısılarda elde etmişlerdir. Yapılan deneyler opak mavi bir camla neticelenmiştir. Üretilen mavi cam kırılarak yumurta akı ve yapıştırıcı maddelerle karıştırılarak uzun müddet dayanıklı olabilecek bir boya meydana getirilmiş oluyordu. Ayrıca mısır mavisi diye adlandırılan renk antik mısır döneminde çok önemseniyor öyle ki firavunların heykellerinin boyanmasında kullanılıyordu ve de Antik Mısır mavi pigmentinin enerji verimliliğini arttırdığını gösteren resimlerde mevcuttur.

Resim 1. Antik Mısır Mavisi Pigmentinin Enerji Verimliliğini Artırdığını Gösteren Çalışmalar
Kaynak: Balım, 2019

2.2. Antik Yunan Döneminde Mavi M.Ö. 750-140

Sıklıkla tercih edilmemekle birlikte mavi rengin Yunan sanatında ve kültüründe zaman zaman karşımıza çıktığından bahsedebiliriz. Akrotiri kentinin duvar fresklerinde mavi rengin kısıtlı bir kullanımıyla karşılaşırız. Giysilerin bazıları ve kullandıkları mücevherlerin rengi mavidir. Fresklerin içinde en ilginç görüneni, çiçekleri toplarken betimlenmiş olan irice mavi bir maymundur. Ayrıca Antik Yunanlılar, açık mavi rengin kötülüğü uzak tutma gücüne sahip olduğunu ve kötü ruhların bir eve veya tapınağa yaklaşmasını engellediğine inanıyorlardı (Gürbüzöğlü, 2022).

Resim 2. Akrotiri'de Bir Binadaki Duvar Resimi, MÖ 1600 **Kaynak:** Ertuğrul, 2019

Resim 3: Akrotiri Antik Kentinin Duvarlarındaki Freskler, **Kaynak:** Gürbüzöğlü, 2022

2.3. Roma Döneminde Mavi M.Ö. 27 M.S. 390

Roma Döneminde mavi renk daha çok çalışanları ve işçi sınıfını temsil etmekteydi. Üst sınıfa mensup Romalılar ise, renk anlamında tercihlerini beyaz, siyah ve kırmızı renklere yana kullanmaktaydılar. Romalı askerler savaş dönemlerinde düşmana daha ürkücü görünmek için vücutlarına çivit otundan elde edilmiş bir mavi rengi sürerlerdi. Çivit otundan elde edilen mavi ucuzluğundan dolayı tekstil kullanımında da çokça tercih edilmiştir. Aynı zamanda Romalılar mavi rengi ev içi dekorlarında da sık bir biçimde kullanmışlardır. Roma Döneminde kullanılan çivit mavisi aynı zamanda 18. Yy da kullanılmaya başlanılan lacivertin temelini oluşturmuştur.

Resim 4: Pompei Kentinde Bir Duvarında Freski Örneği, **Kaynak:** Ertuğrul, 2019

2.4. Orta Çağ Döneminde Mavi M.S. 500-1500

Bu dönemle birlikte, Avrupa'nın maviye bakış açısının değiştiğini görmekteyiz. Hristiyanlıkta bu değişimin başlıca sebebi sayılır. İsa'nın annesi olan Meryem'le özdeşleştirilen rengi, yoksulluk ve batıl inançlarla bağdaştırılan niteliği yeniden inşa edilen ve Gotik mimarlığın mihienk taşlarından olan Saint denis bazilikasının vitraylarında görülmesiyle sonuçlanmıştır. Kobalt mavisinin yoğun olarak kullanıldığı bu mavi vitray, daha sonra inşa edilen Gotik üsluptaki dinsel yapılarda da sıkça görülmüştür. Bununla birlikte saf olmayan formatındaki kobalt mavisi çağlar boyunca Çin porselenlerinde tercih edilmiştir. Sanatçı ve astrolog John Varley, gökyüzünü renklendirmek için kobalt mavisini kullanmayı tercih etmiştir.

Resim 5. Fransa Krallarını Gösteren Orta Çağ'dan kalma Gotik Vitray Pencere. Saint Denis Gotik Katedral Bazilikası, **Kaynak:** Alamy, 2012

2.5. Gotik Dönemde Mavi 12.-15. YY.

Gotik Dönem mavi rengin yoğun bir biçimde kullanımıyla karşılaşmaktayız. Bu dönem resim çalışmalarının özelliklerinden biri dini konuların gösterilmesidir. Resimlere baktığımızda tanrı kırmızı, kutsal ruh altın sarısı, Hristiyanlık ise mavi renkte ifade edilmeye çalışılmıştır. Böylece üç temel renk aynı zamanda üçlemenin renkleridir. Bununla birlikte, beyaz aydınlığın yeşil, huzurlu yaşamın menekşe, melankolinin kahverengi, sabır ve ıstırapın siyah ise, acı ve ölümün rengidir. Bunun dışında resimlerde asil hayat, avcılık ve bayramlar gibi dünyevi konular da kullanılırken mavi renk göze çarpan bölümlerdi (Alamy, 2012). Giottonun Paduadaki şapelin duvar ve tavanları için hazırları fresklerde mavi gökyüzünün rengi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 6. Giotto İsa'ya Ağıt,1306, **Kaynak:** Sanatabaşla, 2013

2.6. Rönesans Döneminde Mavi 15-16. Yüzyıl

Resim sanatında yeni bir dilin sınırlarını belirlediği Rönesans döneminde, muhafazakâr sanat tarihi yazımınca bir çeşit 'Altın Çağ' olarak nitelenir. Altın çağ olarak nitelendirilen bu süreçte mavi, bir kez daha farklı biçimlerde göstermiş, bu biçimlerin en kıymetlisi ve en pahalısı lacivert pigmentiydi. Öyle ki sanatçıların çoğu çalışmalarını yarıda bırakmak zorunda kalmışlardır. Afaellonun Bakirenin Evliliği tablosunda Meryem'in kırmızı elbisesi üzerine aldığı lacivert harmanı, bu çok değerli pigmentin orta çağda kullanıldığı gibi kırmızıyla birlikte kullanılması ikili sembolizme iyi bir örnek teşkil etmektedir. Tiziano'nun baküs ve ariadnesi ise lacivert pigmentin, göğün tasvirinde kullanıldığı çarpı resimlerden

birisidir. Yalnızca gökyüzü değil bazı dini figürlerin kıyafetlerinde de lacivert renk kullanımı görülmektedir. Bu da resimlerde mavinin ön planda olduğunu göstermektedir (resimbiterken, 2014).

Resim 7. Tiziano – Bakus ve Ariadne – 1520, **Kaynak:** Sanatabaşla, 2013

Resim 8. Afaello <Bakirenin Evliliği> 1483, **Kaynak:** resimbiterken, 2014

2.7. Barok Döneminde Mavi Renk 16.-17. Yüzyıl

Barok dönemi ressamlarının favori renklerinden olan mavi renk bu dönemim toplumsal, dini, duygusal, psikolojik etkilerini konu alan resimlerde simgesel anlamları yansıtmaya özelliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Flaman sanatçı Vermeer, sadece kuzey bölgesinin resim sanatı için değil bütün Avrupa resim sanatı için belirleyicidir. Mavi, lacivert ve rengin diğer tonlardaki pigmentlerini kullanımındaki cesaret ve cömertlik çalışmalarına ayrı bir hava katmaktadır (Kayaalp, 2017). Vermeer'in Sütçü Kız adlı çalışmasında lacivert renkli eteği, adeta içinde yükselen ışıkla aydınlatılmış denebilecek kadar keskin ve parlak bir mavi tonudur.

Resim 9. Jan Vermeer, İnci Küpeli Kız 1665, **Kaynak:** Wikipedia, t.y.

Resim 10. Jan Vermeer, Sütü Kız 1657-1658, **Kaynak:** Sanatabasla, 2014

3. SONUÇ

Araştırmada, mavi rengin Antik Mısır döneminden Barok dönemine kadar kullanılan temel renklerden biri olduğu görünmektedir. Antik Mısır döneminden Barok dönemi eserlerine kadar, önemli renklerden biri olan mavi rengin toplumları birçok farklı yönden etkilediği ortaya çıkmıştır. Farklı toplumlar nezdinde mavinin bünyesinde farklı anlamlar taşıması mevcut çalışmanın önemli amaçlarından biri olmuştur. Mavi rengin özellikle inanç ve ruhsal açıdan farklı birçok anlamı içinde barındırdığı kaynaklar doğrultusunda ele alınmıştır. Tarihsel süreç içerisinde mavinin kimi zaman kötülüğü uzak tutma gücüne sahip olduğu kimi zaman da alt sınıfı temsil eden bir renk olduğu, kimi zaman da alelade dekoratif süslemelerinin tercih edilen renklerinden biri olduğu görülmektedir. Netice olarak, araştırmanın bireylerin yalnız mavinin değil diğer renklerinde oluşumundan günümüze geçirmiş olduğu evrimi ve bu evrimin katmanlarında barındırdığı farklı anlam ve göndermeleri bilmeleri yaşamı daha zengin düzeyde ele almalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alamy (2012). *Fransa Krallarını Gösteren Orta Çağ'dan kalma Gotik Vitray Pencere. Saint Denis Gotik Katedral Bazilikası*
- Balım, M. (2019). Antik Mısır Mavisi Pigmentinin Enerji Verimliliğini Arttırdığını Gösteren Araştırma. *Listelist*. <https://listelist.com/antik-misir-mavisi-pigmenti/>
- Batur, M. (2016). Huzurun Rengi Mavi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6(13), 279-292.
- Bitiren, G. (2021, 6 4). *Antik Çağ'dan Günümüze: Mavi Renk Nasıl İcat Edildi?* Listelist: <https://listelist.com/mavi-renk-icadi/>
- Boboscope (2022). Kıyametle Yok Olan Bir Medeniyet: Akrotiri Antik Kenti
- Ertuğrul, E. (2019). *Maymun Resimleri, Bronz Çağdaki Geniş Etkileşimi Gösteriyor*. <https://arkeofili.com/maymun-resimleri-bronz-cagdaki-genis-etkilesimi-gosteriyor/>
- Gürbüzöğlü, D. P. (2022). Kıyametle Yok Olan Bir Medeniyet: Akrotiri Antik Kenti.
- Kayaalp, A. (2017). Mavinin hikâyesi <https://t24.com.tr/k24/yazi/mavi,1322>.
- Resim biterken (2014). <https://resimbiterken.wordpress.com/>
- Sanata başla (2013). Giotto İsa`ya Ağıt,1306. <https://sanatabasla.com/2013/06/agit-lamentation-giotto/>
- Wikipedia (t.y.). İnci Küpeli Kız https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nci_K%C3%BCpeli_K%C4%B1z